

УДК 17:141.32:165.742

М 23

Лариса МАНДРИЩУК

ГУМАНІЗМ ЯК ТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ СУТНОСТІ В ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМІ САРТРА

Розглянуто проблему гуманізму в екзистенціалізмі Ж.-П. Сартра. З'ясовано, що гуманізм Ж.-П. Сартра заперечує напередіснування людської сутності, а тому першопочатково людина розглядається у своїй суті пустою. Лише в існуванні людина здатна творити власноруч свою сутність. Гуманізм Ж.-П. Сартра виглядає як антигуманістичний, оскільки він не запитує про людське, сутнісне людині. Показано, що такий гуманізм не суперечить моральному вихованню, а навпаки робить акцент на відповідальності людини перед собою та іншими.

***Ключові слова:** гуманізм, людська сутність, існування, відповідальність.*

Гуманізм є для людини одним із найглибінніших питань, що часто постає нерозв'язною проблемою сутності людини, недосягненим моральним ідеалом чи неповним олюдненням. Екзистенціальний гуманізм, який вперше яскраво про себе заявив у філософії екзистенціалізму Ж.-П. Сартра, має досить чіткі відмінності від класичного гуманізму, який передусім зосереджував увагу на вихованні та освіті в межах певного ідеалу, що, однак, кожної окремої епохи мав свій власний взірєць.

Ж.-П. Сартр розглянув проблему гуманізму у дещо іншому ракурсі, що спровокувало появу дискусійних питань з приводу проблеми гуманізму також і серед представників філософії екзистенції.

Отже, представники філософської екзистенціальної традиції 20 ст. (і екзистенціалізму, і філософії екзистенції) запропонували новий підхід до тлумачення гуманізму. Він ґрунтувався на тому, що невід'ємною складовою розгляду

проблеми

© Мандришук Лариса, 2010

гуманізму постала екзистенція, яка мала дещо відмінне від схоластичного значення. Екзистенція бралася до уваги не лише як існування, але й як наявність сутності в цьому існуванні, яка сама запитує про свою сутність та буття загалом; або як процес творення людиною власної сутності. Тепер гуманізм не був лише моральним вихованням та моральним способом життя, а виходив за межі етичного в сферу онтологічного, тобто набув дещо іншого смислу.

Оскільки в екзистенціальній філософській традиції Ж.-П. Сартр один із перших розглянув феномен гуманізму, чим спровокував роздуми навколо цього питання й інших екзистенціальних філософів, то *основною проблемою цієї статті* є розгляд гуманізму у філософії цього мислителя та виявлення антигуманістичних рис такого гуманізму, що полягають у відмові від сутнісного людині – людського, за що й критикують цей гуманізм.

Що ж до досліджень поняття гуманізму у філософії Ж.-П. Сартра, то тут потрібно зауважити, що ця тема часто зустрічається уривчасто і не набула настільки масштабного розгортання, як, наприклад, дослідження питання свободи, смерті, буття, ніщо чи свідомості у філософії цього мислителя. В Україні проблемою гуманізму Ж.-П. Сартра займалися дослідники К. Райда та О. Бєслюбняк. У книзі “Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи” [2] К. Райда в одному із підрозділів дуже коротко торкається розуміння гуманізму у філософіях М. Гайдеггера та Ж.-П. Сартра, тим самим не приділяючи достатньо уваги гуманізму Ж.-П. Сартра. О. Бєслюбняк (“Гуманістичні інваріанти екзистенціалізму: Ж.-П. Сартр та Н. Аббаньяно” [1]) хоч і займалася проблемою гуманізму у Ж.-П. Сартра та Н. Аббаньяно, але в основному її робота присвячена загальному порівняльному аналізу екзистенціалізму цих філософів.

Що стосується зарубіжних досліджень, то тут передусім варто згадати Е. Шютца, котрий у своїй праці “Екзистенція і

гуманізм. Сартрова та гайдеггера позиція щодо питання гуманізму в педагогічній перспективі” [8] здійснює ґрунтовний аналіз сартрового гуманізму, але, все ж таки, крізь призму теорії педагогічного виховання. В. Вроблевський у дослідженні “Наскільки є гуманістичним сартровий гуманізм?” [9] намагався продемонструвати єдність поглядів Ж.-П. Сартра в “Нудоті” та в “Екзистенціалізм – це гуманізм”, дві праці якого часто розглядають як два протилежних періоди творчості Ж.-П. Сартра. Такі ж мислителі як П. Кампіц, Б.-Г. Леві, В. Кузнецов, якщо й пишуть про гуманізм Ж.-П. Сартра, то лише уривчасто, акцентуючи увагу на загальній філософській спадщині мислителя.

Тож *актуальність* даного дослідження зумовлена зацікавленістю сьогодні проблемою гуманізму загалом, відмінним від класичного підходом Ж.-П. Сартра до тлумачення феномену гуманізму. *Мета статті* – розглянути гуманізм Ж.-П. Сартра та пояснити антигуманістичність такого гуманізму, хоч і на противагу цьому він не суперечить теорії морального виховання.

Щоб чіткіше прояснити гуманізм Ж.-П. Сартра, варто вдатися до порівняльного аналізу, якого не оминає й сам Ж.-П. Сартр, а саме – до аналізу класичного гуманізму та гуманізму, який пропонує мислитель. Отже, коли Ж.-П. Сартр у своїй філософії екзистенціалізму намагається подати власне тлумачення феномену гуманізму, то він розглядає два відмінних одне від одного типи гуманізму – гуманізм, основною ідеєю якого є людина як мета, та гуманізм, який розглядає людину як завжди незавершену: “Справді, слово “гуманізм” має два зовсім відмінних смисли. Під гуманізмом можна розуміти теорію, яка розглядає людину як ціль і найвищу цінність. Подібного роду гуманізм є у Кокто, наприклад, в його розповіді “80 годин навколо світу”, де один з героїв, пролітаючи на літаку над горами, скрикує: “Людина дивовижна!”. Це означає, що особисто я, не приймавши участь у створенні літаків, можу скористатися плодами цих винаходів і що особисто я – як людина можу віднести на свій рахунок і відповідальність, і пошану за дії, здійснені іншими людьми. Це означало б, що ми можемо оцінювати людину за найвидатнішими діями деяких людей. [...] Але гуманізм можна розуміти й в іншому смислі.

Людина постійно знаходиться поза собою. Саме проєктуючи себе та втрачаючи себе ззовні, вона існує як людина” [6, 343].

Другий гуманізм у філософії Ж.-П. Сартра має вагомий пріоритет над першим, тому що він полягає у безпосередній дії та відповідальності кожної окремої людини перед самою собою та іншими людьми. Екзистенціаліст-гуманіст – це людина, яка не може перебирати чийсь цінності чи досвід, знання, бо вона сама їх творить та здобуває через власний екзистенціальний досвід. Чого ж вартий той гуманізм, який займається узагальненнями та перебиранням чужого досвіду? Чого варта любов гуманіста, який сам не знає про власне існування? Вона подібна до “наївної й трохи варварської любові, до любові провінційного гуманіста” [5, 118]. Адже справжній гуманіст має відчувати та знати всім своїм еством про власне існування, а звідси і про існування інших людей та всього, що його оточує.

Отже, Ж.-П. Сартр критично оцінює класичний гуманізм, головною метою якого є людина, оскільки сам підхід цього гуманізму, за Ж.-П. Сартром, є узагальнюючим і він розглядає людину як мету, до якої вона повинна прагнути і за рамки якої вона не може вийти. Тобто це означає, що кожна окрема людина є частинкою загального поняття “людина”, і що кожна окрема людина володіє загальними людськими якостями: чи це житель лісів чи буржуа, але людина будь-якого суспільного рівня володіє основними рисами, що притаманні всім людям. Відповідно, звідси випливає й те, що й справді якась загальнолюдська сутність передує існуванню і, тим самим, визначає те людське існування. Однак, Ж.-П. Сартр не приймає того, що існує певна людська сутність, яка наперед визначає людину як людину, її спосіб життя та смисл. Тому він пропонує інший гуманізм, що безпосередньо твориться кожною окремою людиною через екзистенціальні досвіди нудоти, страху, відчуття абсурдності, покинутості, і де людина не розглядається як ціль та мета, але як та, що завжди є незавершеною та самостворюючою.

Ідею такого гуманізму Ж.-П. Сартр тісно пов’язав із власними атеїстичними поглядами, де сутність людини вже не обмежувалася задумом Бога, але, як слушно зауважив В. Декомб, людина у філософії Ж.-П. Сартра сама набрала рис

божественності: “Гуманіст являється атеїстом в тому значенні, що він визнає божественність за людиною, і це означає, що гуманізм виявляється перевернутою теологією. Нам відомо навіть, яку саме теологію гуманізм перетворює в користь людської істоти: це, як пояснює Сартр, картезіанська теологія” [3, 33]. Очевидно, що хоч Ж.-П. Сартр і кладе в основу свого філософування декартовий метод *cogito*, але й в ньому він виділяє недолік: “Онтологічна помилка картезіанського раціоналізму полягає в тому, що він не бачив, що коли абсолютне визначається через примат існування над сутністю, то воно не може тлумачитися як субстанція” [4, 22]. Декартову теологію та напередвизначену сутність людини Ж.-П. Сартр відкидає і обмежується строгим атеїзмом, в якому людина намагається вийти поза свої межі, тобто, за Ж.-П. Сартром, людина як активність сама намагається стати Богом. Тепер людина вже не визначається сутністю, яку Бог-творець створив за власним зразком, у неї з’являється інша перевага та недолік – вона може творити себе за власним проектом, але тим самим відчувати всю трагічність свого існування.

Ж.-П. Сартр у роботі “Екзистенціалізм – це гуманізм” відмежовується від атеїстів 18 століття, оскільки вони хоч і відмовились від Бога, але не ліквідували ідею напередвизначеності сутності. Ж.-П. Сартр як послідовніший атеїст стверджує, що навіть якщо й нема Бога, то є буття, в якого існування передуює сутності. Це означає, що якщо нема Бога, то, відповідно, нема творця сутностей і якщо й виникає якась існування, то це є лише випадковість: “Таким чином, нема ніякої природи людини, як нема і Бога, який би її задумав” [6, 323].

Такий сухий атеїзм у філософії Ж.-П. Сартра найбільше засуджувався з боку критиків. І ці докори не були випадковими чи безпідставними, бо часто у своїх філософських працях й сам Ж.-П. Сартр суперечив самому собі. Головна теза його екзистенціалізму стала основним моментом дебатів, оскільки вже зовсім було суперечливим те твердження, що першопочатково людина нічого собою не являє і лише згодом, існуючи, вона починає визначатися та робити себе такою людиною, проект якої вона сама задумала. Адже навіть дитина, яка себе ще не самоусвідомлює та не ставить питання смислу

свого життя, все ж таки, багато що собою являє, вже хоча б те, що вона належить до роду людей, а не є каменем, рослиною, якоюсь твариною чи ще чимось іншим. І навіть якщо людина стає людиною випадково, то чому саме людиною, а не химерною річчю-людиною чи твариною-людиною? Адже випадковість по своїй суті ніколи не дає жодної гарантії, що вибір випаде на щось одне, друге, третє чи на ще якесь інше, але випадковий вибір може несподівано випасти на щось між ними посереднє.

Через такий атеїстичний підхід до тлумачення феномену гуманізму Ж.-П. Сартра часто називають антигуманістом. І тут мова іде навіть не про те, що в деяких його роботах трапляються різкі висловлювання проти класичного гуманізму, не зовсім етичні висловлювання головних героїв його художніх творів щодо інших героїв, але Сартрові розмірковування про людську природу, яку він то відкидає як першопочаткову та визначальну, то, все ж таки, намагається знайти дещо спільне для людей, справді є антигуманістичними. Подібну думку можна знайти і в Г. Голца: "...його гуманізм [Ж.-П. Сартра – Л. М.] вимальовується як антигуманістичний, такий що відокремлений від субстанції людського. Суть проблеми є "матеріалізація", отже втрата людського людиною" [7, 110]. Ж.-П. Сартр не намагається відшукувати *людське* в людині, тобто пізнати те людське, гуманне, сутнісне для людини, що саме визначає людину як людину, віднайти те глибинне, що єднає людину зі світом, бо, за Ж.-П. Сартром, його просто там нема. В його філософії екзистенціалізму людина взагалі не ставить питання про саму себе, бо нема про що запитувати, оскільки вона є пуста і лише у власному існуванні людина, набуваючи досвіду та творючи цінності, кимось стає.

Тому Ж.-П. Сартр наголошує, що людина повинна шукати смисли ззовні, але не в собі: "Це гуманізм, оскільки ми нагадуємо людині, що нема іншого законодавця, крім неї самої, в закиненості вона буде вирішувати свою долю; оскільки ми показуємо, що реалізувати себе по-людськи людина може не шляхом занурення в саму себе, але в пошуку цілі ззовні, яка може бути визволенням чи ще яким-небудь конкретним самоздійсненням" [6, 344]. Лише через пізнання світу, людина має змогу творити себе, бо суще як пасивність виступає лише

засобами досягнення людиною поставленої нею мети. Найголовнішою метою людини повинно стати самотворення з урахуванням виявленого для себе смислу свого життя, але не досягнення “справжньої людини”, як це притаманно класичному гуманізму. Гуманізм Ж.-П. Сартра не шукає людського в людині, яке і є осердям того людського, тобто гуманного, а зосереджує свою увагу на вигаданих проектах людини, які, однак, хоч і глибоко емоційно переживаються людиною у своїх екзистенціальних досвідах, але які, все ж, не відходять внутрішньої пов’язаності з самою людиною, бо нема питання про причину переживання та його стосунку до самої людини.

Отже, якщо гуманізм Ж.-П. Сартра заперечує загальнолюдське (що визначає деяку істоту саме як людину, а не як щось інше) і відхиляє напередвизначеність сутності, – то що ж він називає гуманізмом? Бо, що ж тоді взагалі являє собою гуманізм, як не питання про *людське*. Однозначну відповідь на це запитання дати важко, оскільки хоч з одного боку гуманізм Ж.-П. Сартра справді виглядає як антигуманістичний, на що звернув увагу й М. Гайдеггер, але, з іншого боку, йому не можна закинути й того, що він не є моральним чи не є етичним (поняття, які часто сприймають як детермінанти гуманізму). Відчуття абсолютної відповідальності не лише за себе, але й за інших, індивідуальний вибір людини, який вона постійнійно здійснює і таким чином творить себе – все це знаходиться безпосередньо в області людської моралі. Отже, Ж.-П. Сартр пропонує нову етику у своєму вченні, яке хоч по суті і відкидає гуманізм, для якого основною проблемою є *людське*, але він також висуває свою ідею гуманізму, що ґрунтується на творенні людиною в собі людини протягом її життя.

За Ж.-П. Сартром, існування людини відмінне від існування речей. Людина сама собі є активною, тому вона у своєму існуванні сама себе творить. Речі ж, на відміну від людей, є пасивними і слугують для людини лише засобами для досягнення її мети, бо самі вони спонтанно не націлені на мету. Оскільки людина є активною і може сама себе творити та змінювати, то Ж.-П. Сартр вбачає велику роль в тому, щоб людина усвідомила своє існування. Усвідомлення свого існування відкриває перед людиною іншу перспективу –

усвідомлення того, що вона завжди є свobodною і у цій свobodі приреченою постійно вибирати. За будь-який свій вибір людина сама несе відповідальність не тільки перед собою, а й перед іншими, які теж приречені на свobodний вибір.

Будь-який опис реальності можливий тільки завдяки свідомості, тому Ж.-П. Сартр послуговується у своїх мисленневих спекуляціях декартовим *cogito*. Єдиним можливим доказом того, що я існую, є те, що я мислю. Хто ж тоді мислить, якщо не я, той, хто про це запитусь? Відповідно, якщо я мислю, отже я й існую. Ж.-П. Сартр про досвід усвідомлення існування висловлюється так: ““Я існую...” – хто, як не я, повторює її? Хто, як не я? Тіло живе само по собі, відколи народилося. А думка – ні; це я її продовжую, я її розвиваю і закінчую. Я існую. Я мислю про те, що я існую!” [5, 104]. Такий раціональний доказ власного існування попередньо супроводжується екзистенціальними досвідами нудоти, страху, відчаю, тривоги, покинутості, що й спонукають людину до самозапитування про своє існування та всього, що її оточує.

Якщо людина може отримати раціональний доказ свого існування, то яким же чином людина може досягнути існування всього того, що її оточує? Відповідь на таке запитання Ж.-П. Сартр спростовує таким чином: “А ось достатня умова: досить мені мати свідомість щодо наявності цього столу для того, щоб я справді його сприймав. Цього замало, звісно, для того, аби обстоювати, що цей стіл існує *в собі*, але принаймні досить для твердження, що він існує *для мене*” [4, 16]. Отже, якщо я існую, бо я мислю, то відповідно все, що мене оточує теж існує, бо я його сприймаю. В цьому сенсі Ж.-П. Сартр говорить про сприйняття людини як про сприйняття позиційної свідомості, тобто про сприйняття рефлектуючої свідомості, яка усвідомлює себе як свідомість, яка сприймає та усвідомлює своє та будь-яке інше існування. Таким способом *Я* досягає перед собою Іншого, який є для нього настільки реальним, як і його власне існування. Отже, людина, досягаючи себе через *cogito*, виявляє себе і разом з тим все інше, що її оточує.

Як уже згадувалося, усвідомлення власного існування та існування того, що мене оточує, у сартровій філософії є вкрай важливим, оскільки воно відкриває перед людиною іншу

можливість – усвідомлення власної абсолютної свободи вибору та усвідомлення повної відповідальності за існування. В своєму існуванні людина творить сама себе за допомогою проекту, який вона сама й конструює. Однак, хоч людина й вибирає сама себе, але водночас тим, що вона вибирає себе, вона вибирає й інших людей. Ж.-П. Сартр це пояснює так: “Справді, нема жодної нашої дії, яка, створюючи із нас людину, якою ми хотіли би бути, не створювала б водночас образ людини, якою вона, за нашими уявленнями, повинна бути” [6, 324]. Тобто, конструюючи якийсь певний власний проект, я несу відповідальність і за інших, оскільки мій проект включає в себе ті цінності, що перебираються чи визнаються усіма. Бо якщо існування передує сутності, то за Ж.-П. Сартром, цей образ людини, який я створюю за допомогою власного проекту, є важливим для всієї епохи. Таким чином, загальний образ людини виглядає як той, що історично накопичується та зберігається. Навіть, якщо людина приходить у цей світ як пуста, як така, що не має напередвизначеної сутності, і лише згодом у своєму існуванні починає себе творити та проектувати у майбутнє, вона, все ж таки, приходить у світ, де вже існує та зберігається певний актуальний для своєї епохи загальний образ людини, цінності, традиції. Відповідно, долучаючись до цінностей того загального образу людини своєї епохи та культури, кожна окрема людина є відповідальною за цей образ людини, оскільки творячи свій проект та цінності, вона, тим самим, визначає цей загальний для всіх людей образ: “Я відповідальний, таким чином, за себе самого і за всіх і створюю визначений образ людини, який вибираю; вибираючи себе, я вибираю людину взагалі” [6, 324].

Отже, почуття відповідальності відіграє одну з найважливіших ролей у філософії Ж.-П. Сартра, оскільки воно відповідає за творення моральнішого чи менш моральнішого образу людини, людської сутності. Будь-який учинок людини повинен розцінюватися так, ніби він є прикладом для всього людства. В цьому значенні Сартрова ідея відповідальності людини поєднується із кантовим категоричним імперативом та ідеєю обов’язку людини перед іншими, на що звертає увагу і В. Вроблевські: “Наголос на відповідальності, на

відповідальності кожного, яка імплікує відповідальність за ціле людство, це було новим у Сартрівській доповіді [тут йдеться про “Екзистенціалізм – це гуманізм” – Л. М.], яка здавалось інтегрувала кантовий категоричний імператив” [9, 131].

Вибираючи свій проект творення себе, людина не може уникнути глибокого почуття тривоги, що вона несе відповідальність не тільки за себе, але й за все людство. Адже усвідомлюючи, що вона є відповідальною за себе, за образ людини, її цінності, людина не може позбутися переживання за те, чи справді вона правильно чинить і яким чином вона повинна чинити. Правда, багато хто з людей ховає це почуття тривоги, або втікає від нього, перебуваючи із собою у нещирості, оскільки вони не усвідомлюють власної відповідальності за інших. Про цих людей Ж.-П. Сартр пише так: “Звичайно, багато людей вважає, що їх дії стосуються лише їх самих, а коли їм говориш: а що, якби всі так чинили? – вони знизують плечима і відповідають: але ж всі так не чинять” [6, 325]. Однак, почуття тривоги притаманне для всіх. І лише той, хто справді заглядає у свою совість, той не втікає від власного почуття тривоги за відповідальність. А той, хто намагається уникнути почуття тривоги, вибирає для себе шлях нещирості з собою, щоб втекти від усвідомлення власної відповідальності.

Проект будь-якої людини володіє універсальним значенням, бо відноситься до загального образу людини, через що й взагалі існує можливість розуміння одного проекту людини іншим проектом. Ж.-П. Сартр зауважує, що людина є свobodною у своєму виборі та творенні проекту. Тому, незважаючи на цінності епохи та культури, в якій людина існує, вона, все ж таки, є приреченою себе реалізувати. Ця реалізація може тривати до безкінечності, оскільки людина не є засобом чи ціллю, але людина є незавершеною. Людина є свобода, в якій вона здатна здійснювати усвідомлений вибір. Тому вона не повинна обмежуватися лише тими цінностями, які вже існують і лише їх розглядати як смисл свого життя. Але людина повинна сама усвідомлено проживати своє життя, творячи власні цінності, що є не що інше, як самостійно нею створений смисл.

Саме тому для людини є важливим усвідомлення власного існування, у якому вона самостійно себе проектує та створює

цінності, а не лише перебирає чужі. Ж.-П. Сартр підкреслює: “Жодна всезагальна мораль вам не вкаже, що потрібно робити; в світі немає знамен” [6, 330]. Людина завжди сама стоїть перед вибором у будь-якій ситуації і таким чином творить себе та загальний людський образ. Людина приречена діяти і вона сама стає законодавцем та творцем своєї сутності. Тому, за Ж.-П. Сартром, людина вперше тільки й стає людиною, коли починає усвідомлювати, що вона творить людську сутність і сама ж є відповідальною за те творення. Всю відповідальність за свої дії людина несе самостійно і в цьому вона відчуває неймовірну трагічність, яка, однак, робить її Богом.

Висновок та перспективи подальших досліджень: потрібно зазначити, що гуманізм Ж.-П. Сартра містить в собі риси антигуманізму (антигуманізм відкидає питання про людське, *humanitas*), оскільки сартровий гуманізм не розглядає людину як ту, яка приходить у світ вже із напередвизначеною сутністю, що визначає людину саме як людину. Тому, гуманізм Ж.-П. Сартра не спрямований на те, щоб пояснити природу людини, бо такої для нього просто немає. Людина стає людиною лише тоді, коли вона здійснює свій власний проект людини. Однак, цей гуманізм є етичним вченням про відповідальність та обов’язок людини, що не суперечить моральному вихованню. І в цій суперечності стає зрозумілим, як багато втратила людина. Адже, будуючи смисли, проекти саморозвитку та мораль, людина забула про головне: про себе, про людське.

Література

1. Бєслєбняк О. Гуманістичні інваріанти екзистенціалізму : Ж.-П. Сартр та Н. Аббаньяно. Автореферат дис... канд. філос. наук : 09.00.05 / Київський нац. ун-тет ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 16 с.
2. Гуманізм : сучасні інтерпретації та перспективи. – К. : Укр. Центр дух к-ри, 2001. – 456 с.
3. Декомб В. Современная французская философия. – М. : Весь Мир, 2000. – 336 с.
4. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. – К. : Основи, 2001. – 854 с.
5. Сартр Ж.-П. Нудота // Сартр Ж.П. Нудота. Мур. Слова. – К. : Основи, 1993. – 464 с., 3-182 сс.
6. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М. : Политиздат, 1990. – С. 319 – 345.

7. Holz H. Jean Paul Sartre. Darstellung und Kritik seiner Philosophie. – Meisenheim : Westkulturverlag Anton Hain, 1951. – 139 s.

8. Schütz E. Existenz und Humanismus. Sartres und Heideggers Stellung zur Humanismusfrage in pädagogischer Sicht. – Köln : WS, 1984/85. – 117 s.

9. Wroblewsky V. Wie humanistisch ist Sartres Humanismus? // Religion und Aufklärung Bd.10 : Humanismus in Geschichte und Gegenwart. – Tübingen : Mohr Siebeck, 2002. – 158 s., 119-137 ss.

Лариса Мандрышук. Гуманизм как творение человеческой сущности в экзистенциализме Сартра. Рассмотрена проблема гуманизма в экзистенциализме Ж.-П. Сартра. Выяснено, что гуманизм Ж.-П. Сартра отрицает предсуществование человеческой сущности, а потому первоначально человек рассматривается в своей сути как пустой. Лишь в существовании человек способен творить собственноручно свою сущность. Гуманизм Ж.-П. Сартра выглядит как антигуманистический, поскольку он не спрашивает о человеческом, сущностном человеку. Показано, что такой гуманизм не противоречит моральному воспитанию, а наоборот делает акцент на ответственности человека перед собой и другими.

Ключевые слова: гуманизм, человеческая сущность, существование, ответственность.

Larysa Mandryshchuk. Humanism as the creation of human essence in existentialism of Sartre. The problem of humanism in J.-P. Sartre's existentialism is considered in the article. We have found out that J.-P. Sartre's humanism denies pre-existence of human essence, and therefore man is initially treated to be in essence empty. Only in existence man can create their own essence. Thus, J.-P. Sartre's humanism looks anti-humanistic because he does not ask about the human and essential of man. We have shown that such humanism is not contrary to moral education, but rather focuses on the responsibility of man before themselves and others.

Key words: humanism, human essence, existence, responsibility.

